

Postoje chlapců a dívek ke školním předmětům

Isabella Pavelková

Katedra pedagogické a školní psychologie, Pedagogická fakulta UK, Praha

O odlišnosti v přístupu k učení a škole u děvčat a chlapců hovoří učitelé i rodiče velmi často. I nejnovější výzkumy (Rendl, Škaloudová 2004, Štech v tisku, Pavelková 2002) zachycující realitu české školy upozorňují na poněkud jiný postoj ke škole a jiné vyrovnávání se se změnami (tlaky) dnešní školy (doby) u chlapců a dívek.

V příspěvku se s oporou o výzkumy, které jsme realizovali v posledních patnácti letech, zaměříme jen na odlišnosti chlapců a dívek v oblasti motivace k učení.

Při výzkumech motivace ve škole střídáme dva základní důrazy. V některých výzkumech je zvýrazněn analytický pohled - pracujeme především na úrovni jednotlivých motivačních pohnutek k učení respektive typů motivace k učení, a to jak z pohledu žáků, tak z hlediska učitelské percepce žákovské motivace (Hrabal, Pavelková 1993, Pavelková 1996, 2002, Pavelková, Frencl 1997). V jiných výzkumech se soustředíme více na globálnější, (komplexnější) motivační faktory: postoj žáků ke škole (učení), k jednotlivým školním předmětům (přitažlivost a obliba předmětu, percipovaná obtížnost a význam předmětů) (Pavelková 2002, Pavelková, Škaloudová v tisku).

Srovnání chlapců a dívek z hlediska motivačních pohnutek k učení

Pro srovnání chlapců a dívek z hlediska motivačních pohnutek připomeňme hlavní výsledky dvou výzkumů.

Výsledky výzkumu realizovaného před 15 lety u 957 žáků sedmých a osmých tříd (Pavelková, Frencl 1997) naznačují, že ze sledovaných pohnutek (sociální motivace-afiliace i prestiž, poznávací motivace, morální motivace a výkonová motivace - strachová i výkonová složka) v obou měřeních uvádějí žáci výkonovou motivaci (*dobrý pocit z dobrého výkonu*) jako nejčastější pohnutku k učení - jde o velmi homogenní názor žáků. Na druhém místě se umístila kognitivní motivace. Vyšší směrodatná odchylka však již naznačuje větší rozdíly mezi žáky v názoru na tuto pohnutku. Větší rozdíly mezi žáky můžeme najít i u dalších motivací (morální motivace a obava z neúspěchu). Slabou pohnutkou k učení je podle žáků sociální motivace a to především prestižní motivace.

Z hlediska pohlaví naznačuje jmenovaný výzkum následující rozdíly mezi chlapci a děvčaty (rozdíly jsou podobné v sedmém i osmém ročníku). I když výkonová motivace zůstává u obou měření u chlapců a dívek na prvním místě, t-testy potvrzují, že vysoce významně častěji tuto motivaci uvádějí děvčata. V poznávací motivaci a morální motivaci (povinnost) se neprokázal ani v jednom měření rozdíl mezi chlapci a dívkami. U pohnutky "obava z neúspěchu" nebyl v sedmém ročníku mezi chlapci a dívkami rozdíl, v osmém ročníku statisticky vysoce významně častěji uvádějí dívky tuto pohnutku než chlapci. Zajímavý výsledek přináší srovnání pohledu chlapců a dívek na sociální motivaci (ve smyslu afiliace). V sedmém ročníku byl prokázán významný a v osmém ročníku dokonce vysoce významný rozdíl - chlapci tuto pohnutku uvádějí častěji než děvčata. V sedmé třídě chlapci také významně častěji volili prestižní motivaci než dívky.

Ze srovnání žákovské a učitelské percepce vyplývá, že žáci preferovali výkonovou motivaci jako pohnutku k učení vysoce významně silněji než u nich předpokládali učitelé. I poznávací (kognitivní) motivace byla průkazně hodnocena žáky silněji než jí u žáků percipovali učitelé. Naopak obava z následků selhání jako pohnutka byla v sedmém ročníku vnímána silněji v žákovské motivaci u učitelů než u žáků. Obdobně sociální motivace (afiliace) byla vcelku více vnímána učiteli než žáky samotnými. Výrazná odlišnost se ukázala také u prestižní motivace - učitelé vnímali touhu po vyniknutí u žáků jako motivační pohnutku silněji než u sebe vnímali žáci. U morální motivace se názory žáků a učitelů shodují.

Z hlediska pohlaví nacházíme v učitelské percepci žákovské motivace zajímavé rozdíly. V sedmém a osmém ročníku učitelé předpokládali vysoce významné rozdíly mezi chlapci a dívkami u dvou motivací: poznávací motivace a morální motivace - povinnost. Učitelé předpokládají, že chlapci jsou více motivováni poznávací motivací než dívky a naopak dívky jsou více motivovány morální motivací než chlapci. Připomeňme, že v žákovské sebepercepci se u poznávací a morální motivace mezi chlapci a dívkami neukázal rozdíl.

Porovnejme tyto výsledky se zjištěními výzkumu realizovaného v roce 2000 a 2001, který měl opět analytický charakter. Výzkumný vzorek byl tvořen 428 žáky a 267 učiteli. Žákovská motivace k učení byla zjišťována metodou M-1 a M-2, která byla vyvinuta k podrobnější analýze žákovských pohnutek k učení (podrobněji viz. Pavelková 2002). U žáků byla mapována poznávací motivace, výkonová motivace a seberozvojová motivace, sociální motivace (afiliace i prestiž), instrumentální motivace, morální motivace, odměny a tresty a některé speciální pohnutky. Zjišťována byla jednak četnost výskytu jednotlivých motivačních pohnutek u žáků, ale i významnost, jakou jednotlivým pohnutkám žáci připisují z hlediska efektivity učení. Výsledky srovnání s výše jmenovaným výzkumem ukazují na velkou shodu nálezů, a to jak v žákovské sebepercepci motivačních pohnutek k učení, tak z hlediska učitelské percepce žákovské motivace. Trvalé tedy zůstávají i posuny mezi učitelskou a žákovskou percepcí žákovské motivace k učení. V žákovské sebepercepci motivačních pohnutek opět nacházíme na předních místech velmi kvalitní pohnutky k učení. Jde o instrumentální motivaci, výkonově - rozvojovou motivaci, poznávací motivaci, případně sociální motivaci. Při srovnání učitelské a žákovské percepce motivačních pohnutek k učení se ukazuje, že posuny v učitelské percepci žákovské motivace mají pravděpodobně trvalejší a hlubší důvody. Hlavní zjištění, která přinesl výše jmenovaný výzkum před patnácti lety, výzkum z roku 2000 a 2001 potvrzuje. Výkonovou motivaci u sebe předpokládají silněji žáci než u žáků předpokládají učitelé. Žákovské obavy z neúspěchu a sociální motivaci (prestiž) považují učitelé u žáků za častější než žáci (podrobně viz. Pavelková 2002).

Jaké jsou rozdíly uváděných pohnutek k učení mezi chlapci a dívkami (výzkum 2000 a 2001)? U většiny sledovaných pohnutek nebyl prokázán významný rozdíl mezi chlapci a dívkami. U sedmi pohnutek byly prokázány vysoce významné respektive významné rozdíly mezi chlapci a dívkami ve prospěch častější motivace u dívek. Jde především o pohnutky spadající do výkonové motivace: *Dobrá pocity, když se něco naučím; Snaha překonat sám sebe; Chci sám sobě dokázat, že školní úkoly zvládnu; Školní úkoly беру jako výzvu*. Chlapci vysoce významně častěji uvádějí pouze pohnutku: *Odměny (dárek a podobně)*, jde však o pohnutku, která většinou nemotivuje žákovské učení.

Srovnání chlapců a dívek z hlediska postoje ke školním předmětům

Na komplexnější (globálnější) motivační faktor - **postoje ke školním předmětům** jsme se zaměřili ve výzkumu realizovaném v roce 2003/04. Postoj k jednotlivým předmětům, a to především jejich oblíbenost, byl chápán jako jeden z ukazatelů "souhrnné" motivace. Z výzkumu, který měl širší cíle, vybíráme vedle základních charakteristik školních předmětů z hlediska jejich oblíbenosti, obtížnosti, významu a prospěchu, především rozdíly v postojích k předmětům u chlapců a dívek.

Předpokládáme, že přitažlivost předmětu a úroveň motivovanosti žáků je ovlivněna celou řadou činitelů, a to především: specifickým charakterem předmětu a jeho pojetím v osnovách, žákovými zdatnostmi (schopnostmi) pro jednotlivé předměty, obtížností předmětu, náročností učitele a jeho hodnotícími strategiemi, vyučovacím postupy, které učitel používá, a jeho pojetím vyučování, strukturou motivačních dispozic žáka a jeho zájmovým zaměřením a subjektivně vnímaným smyslem - významem předmětu. Výzkumný vzorek byl tvořen 1149 respondenty (633 chlapců a 516 děvčat). Vždy šlo o žáky druhého stupně ZŠ (51 tříd): šestý ročník (302 žáků), sedmý ročník (290 žáků), osmý ročník (272 žáků) a devátý ročník (286 žáků). K zjištění postojů k předmětům byl využit "Dotazník postojů k předmětům" (Hrabal 1988). Na 5-ti stupňové škále jsou posuzovány oblíba, obtížnost a význam předmětu. Dotazník byl rozšířen o dotaz na prospěch v jednotlivých předmětech.

Ve velmi zjednodušené (heslovité) podobě budeme nejdříve charakterizovat školní předměty na základě žákovské percepce jejich oblíbenosti, obtížnosti a významu (prospěchu):

- **český jazyk: neoblíbený, obtížný, vysoce významný, špatný prospěch** (jak uvidíme dál, charakteristika platí především pro chlapce);
- **matematika: neoblíbená, obtížná, ale významná, špatný prospěch** (charakteristika platí především pro děvčata);
- **anglický jazyk: oblíbený, středně obtížný, vysoce významný;**
- **německý jazyk: neoblíbený, spíše obtížný, méně významný než anglický jazyk;**
- **fyzika, chemie, přírodopis, zeměpis, dějepis: ve sledovaných charakteristikách střední pásmo;**
- **výchovy (občanská, rodinná, výtvarná, hudební, tělesná): oblíbené, snadné, málo významné, dobré známky.**

Rozdíly mezi chlapci a dívkami v postojích ke školním předmětům (základní údaje viz tab. č. 1)

Český jazyk:

Chlapci na druhém stupni ZŠ mají český jazyk vysoce významně v menší oblíbě, považují ho za obtížnější a méně významný než děvčata. Chlapci mají také vysoce významně horší známky v českém jazyce než děvčata. U oblíby platí tato charakteristika pro všechny sledované ročníky, u prospěchu s výjimkou 7. ročníku. Jako vysoce významně těžší považují český jazyk chlapci než děvčata jen ve vyšších ročnících (8. a 9. ročník). Za méně významný považují chlapci český jazyk než děvčata především v 9. ročníku.

Matematika:

Chlapci na druhém stupni ZŠ mají matematiku ve větší oblibě než děvčata - byl potvrzen jen významný rozdíl. (Platí především pro 7. ročník).

Matematiku považují chlapci na druhém stupni ZŠ za vysoce významně méně obtížnou než děvčata. Platí to především pro 7. a 9. ročník, v šestém ročníku, kde chlapci považují matematiku jen za středně obtížnou, byl potvrzen jen významný rozdíl.

V připisovaném významu matematice a v prospěchu se nepotvrdil rozdíl mezi chlapci a dívkami na druhém stupni ZŠ s jednou výjimkou 9. ročníku, kde byl potvrzen vysoce významný rozdíl: chlapci mají najednou skoro o půl stupně v průměru horší známku v matematice než děvčata.

Anglický jazyk:

V postoji k angličtině nebyly na druhém stupni ZŠ nalezeny velké rozdíly mezi chlapci a dívkami (s výjimkou 9. ročníku a prospěchových ukazatelů). Chlapci mají z angličtiny vysoce významně horší známky než děvčata (platí především pro 9. ročník). V 9. ročníku připisují chlapci angličtině vysoce významně větší obtížnost než děvčata. Ve vysokém významu angličtiny se chlapci a děvčata shodují (jde o velmi homogenní názor).

Německý jazyk:

Rozdíly v postoji k německému jazyku mezi chlapci a dívkami se vztahují především k sedmému ročníku. V 7. ročníku mají chlapci němčinu vysoce významně méně oblíbenou než děvčata a považují ji za vysoce významně obtížnější, připisují jí také významně menší význam a mají významně horší známky v němčině než děvčata. (Zjištění vztahující se k německému jazyku budou ještě ověřována: výzkum otevřel otázku, zda v 7. ročníku nastupuje obtížná německá gramatika, či zda jsou výsledky zkreslené malým počtem respondentů, kteří absolvují němčinu.)

Fyzika:

Velké rozdíly mezi chlapci a dívkami byly prokázány v postoji k fyzice. U chlapců je fyzika vysoce významně oblíbenější a je považována za méně obtížnou než u děvčat. Od sedmého ročníku ji považují chlapci také za významnější než děvčata (v 8. a 9. ročníku je rozdíl z hlediska významu vysoce významný). Rozdíly v prospěchu ve fyzice nejsou významné.

Chemie a přírodopis:

Postoj chlapců a dívek k chemii je velmi podobný. Nebyly prokázány žádné významné rozdíly. Jen v 9. ročníku mají chlapci z chemie vysoce významně horší známky než děvčata (rozdíl tvoří půl klasifikačního stupně).

I v postoji k přírodopisu nejsou mezi chlapci a dívkami rozdíly. Opět v 9. ročníku mají chlapci vysoce významně horší prospěch z přírodopisu než děvčata.

Zeměpis:

Také v postoji k zeměpisu se chlapci a dívky shodují. I ze zeměpisu mají chlapci v 9. ročníku vysoce významně horší známky než děvčata. Zajímavé je, že v 6. ročníku považují chlapci zeměpis vysoce významně za méně obtížný než děvčata.

Dějepis:

Poměrně shoda panuje i u dějepisu. Zajímavé rozdíly se ukázaly pouze z hlediska oblíbenosti. Děvčata mají v 6. ročníku vysoce významně ve větší oblíbenosti dějepis než chlapci, v 8. ročníku se to však obrací a chlapci mají dějepis ve větší oblíbenosti než děvčata (významný rozdíl). V 6. a 9. ročníku mají děvčata lepší známky z dějepisu než chlapci.

Výchovy:

Obliba: Rozdíly v oblíbenosti výchov jsou u chlapců a dívek především u výtvarné výchovy, hudební výchovy a tělesné výchovy. Tělesnou výchovu mají chlapci ve všech ročnících vysoce významně raději než děvčata. Výtvarnou výchovu mají ve větší oblíbenosti děvčata, rozdíl se zvětšuje především v 8. a 9. ročníku, kde byl potvrzen vysoce významný rozdíl, v 6. ročníku jen významný rozdíl a v 7. ročníku není rozdíl statisticky významný. Podstatně méně oblíbená je u chlapců než u děvčat hudební výchova, v 6., 8. a 9. ročníku byl potvrzen vysoce významný rozdíl (v 7. ročníku významný rozdíl nebyl potvrzen). Jak naznačuje velká směrodatná odchylka názor, na oblíbenost hudební výchovy se u chlapců velmi různí.

V názoru na oblíbenost rodinné výchovy se chlapci a děvčata shodují (v žádném ročníku nebyl potvrzen významný rozdíl). Chlapci a děvčata se v podstatě shodují i v názoru na občanskou výchovu s výjimkou sedmého ročníku, kde mají občanskou výchovu významně ve větší oblíbenosti chlapci.

Obtížnost: Obtížnost občanské výchovy a tělesné výchovy vnímají chlapci a děvčata podobně. Ve vnímání obtížnosti rodinné výchovy v 6. a 7. ročníku také nejsou rozdíly, v 8. a 9. ročníku děvčata považují rodinnou výchovu za lehčí (v 8. ročníku byl potvrzen významný a v 9. ročníku vysoce významný rozdíl). Za snadnější považují děvčata i výtvarnou výchovu a hudební výchovu.

Význam: V názoru na význam výtvarné výchovy se chlapci a děvčata shodují. Hudební výchovu považují děvčata v 6. a 7. ročníku za významnější než chlapci, v 8. a 9. ročníku se již chlapci a děvčata v názoru na význam hudební výchovy shodují. V ostatních výchovách, a to zvláště v nižších ročnících, jim připisují chlapci vyšší význam než děvčata, platí to především v 6. ročníku, kde občanské výchově, rodinné výchově a tělesné výchově připisují chlapci vysoce významně vyšší význam než děvčata. U rodinné výchovy byl tento rozdíl významný ještě v 8. třídě. V 9. třídě nebyl potvrzen u žádné z výchov významný rozdíl mezi chlapci a dívkami. (Opět zajímavé - tam, kde to bylo u chlapců dobře nasměrováno, se pozitivně nasměrovaný postoj u chlapců v 9. ročníku vytrácí).

Prospěch: Děvčata mají ve výchovách (mimo tělesné výchovy) lepší prospěch. V 6. ročníku nejsou ještě rozdíly mezi prospěchem děvčat a chlapců ve výchovách velké. V 7. ročníku mají již děvčata vysoce významně lepší prospěch ve výtvarné i hudební výchově a významně lepší prospěch v rodinné výchově. Výrazné rozdíly v prospěchu jsou zvláště ve vyšších ročnících, v 8. a 9. ročníku jde o vysoce významné rozdíly ve všech výchovách (u občanské výchovy v 9. ročníku jen významný rozdíl). V prospěchu z tělesné výchovy nejsou mezi chlapci a dívkami významné rozdíly s výjimkou 7. ročníku, kde mají chlapci vysoce významně lepší prospěch v tělesné výchově než děvčata.

Tabulka č. 1: Rozdíly v postojích k předmětu u chlapců a dívek

Předmět	Chlapci			Děvčata			Celkem			Stat, v. sign.
	Mean	N	Std. D.	Mean	N	Std.D.	Mea n	N	Std.D.	
CJ_O	3,28	633	1,00	2,79	516	0,83	3,06	1149	0,96	**
CJ_P	2,46	632	0,89	2,74	516	0,78	2,59	1148	0,86	**
CJ_V	1,76	633	1,00	1,63	516	0,74	1,70	1149	0,89	**
CJ_Z	2,69	627	0,85	2,37	514	0,86	2,54	1141	0,87	**
AJ_O	2,49	285	1,11	2,28	310	0,99	2,38	595	1,05	*
AJ_P	2,95	284	1,16	3,00	308	0,99	2,98	592	1,07	
AJ_V	1,63	284	0,93	1,54	309	0,76	1,58	593	0,85	
AJ_Z	2,29	282	0,97	2,05	306	0,89	2,17	588	0,93	**
NJ_O	3,22	125	1,10	2,76	118	1,14	3,00	243	1,14	**
NJ_P	2,65	125	0,97	2,93	118	0,88	2,79	243	0,94	*
NJ_V	2,12	125	1,10	1,92	118	0,90	2,02	243	1,01	
NJ_Z	2,48	123	1,05	2,13	118	0,89	2,31	241	0,99	**
M_O	2,96	633	1,20	3,10	515	1,19	3,02	1148	1,19	*
M_P	2,76	633	1,14	2,44	515	1,07	2,62	1148	1,12	**
M_V	1,76	633	0,99	1,80	515	0,89	1,78	1148	0,94	
M_Z	2,52	629	0,97	2,43	515	0,91	2,48	1144	0,95	
F_O	2,63	633	1,15	3,28	516	1,12	2,92	1149	1,18	**
F_P	3,15	633	1,07	2,61	515	0,96	2,91	1148	1,06	**
F_V	2,59	633	1,00	2,97	515	0,94	2,76	1148	0,99	**
F_Z	2,13	627	0,93	2,06	512	0,86	2,10	1139	0,90	
CH_O	2,74	312	1,17	2,67	265	1,04	2,71	577	1,11	
CH_P	2,76	312	1,12	2,72	265	0,98	2,74	577	1,06	
CH_V	2,89	312	1,04	2,91	265	1,04	2,90	577	1,04	
CH_Z	2,17	311	0,91	1,93	264	0,86	2,06	575	0,90	**
PŘ_O	2,56	633	1,12	2,50	516	1,10	2,54	1149	1,12	
PŘ_P	3,35	633	0,99	3,30	516	0,99	3,33	1149	0,99	
PŘ_V	2,80	633	1,01	2,70	516	1,01	2,76	1149	1,01	
PŘ_Z	2,07	628	0,92	1,96	513	0,85	2,02	1141	0,89	*
Z_O	2,62	633	1,12	2,74	516	1,14	2,67	1149	1,13	
Z_P	3,22	633	1,06	3,09	516	1,03	3,16	1149	1,05	*
Z_V	2,55	633	1,00	2,56	516	0,95	2,55	1149	0,98	
Z_Z	2,15	627	0,95	2,12	514	0,88	2,14	1141	0,92	
D_O	2,57	633	1,18	2,61	515	1,21	2,59	1148	1,19	
D_P	3,23	633	1,10	3,22	516	1,09	3,23	1149	1,09	
D_V	2,74	633	1,09	2,65	516	0,97	2,70	1149	1,04	
D_Z	2,15	629	0,95	2,05	514	0,88	2,11	1143	0,92	
OV_O	2,33	632	1,11	2,35	516	1,13	2,34	1148	1,12	
OV_P	4,16	632	0,94	4,28	516	0,77	4,21	1148	0,87	*
OV_V	2,88	632	1,24	3,18	515	1,16	3,02	1147	1,21	**
OV_Z	1,41	627	0,67	1,27	514	0,49	1,35	1141	0,60	**
RV_O	2,11	633	1,13	2,02	516	1,06	2,07	1149	1,10	
RV_P	4,35	633	0,95	4,55	516	0,68	4,44	1149	0,84	**
RV_V	2,93	633	1,28	3,23	515	1,24	3,07	1148	1,27	**
RV_Z	1,26	627	0,56	1,08	513	0,27	1,18	1140	0,46	**
VV_O	2,26	633	1,25	1,99	516	1,15	2,14	1149	1,21	**
VV_P	4,29	633	1,04	4,56	516	0,76	4,41	1149	0,93	**

VV_V	3,85	633	1,21	3,74	515	1,24	3,80	1148	1,22	
VV_Z	1,23	627	0,49	1,08	513	0,30	1,16	1140	0,42	**
HV_O	2,57	633	1,31	2,18	516	1,23	2,40	1149	1,29	**
HV_P	4,05	633	1,11	4,30	516	0,93	4,16	1149	1,04	**
HV_V	3,90	633	1,11	3,68	515	1,18	3,80	1148	1,15	**
HV_Z	1,35	628	0,62	1,13	514	0,37	1,25	1142	0,53	**
TV_O	1,50	630	0,90	1,86	514	1,11	1,66	1144	1,02	**
TV_P	4,30	630	1,18	4,22	514	1,03	4,26	1144	1,11	
TV_V	2,70	630	1,39	3,11	513	1,29	2,88	1143	1,36	**
TV_Z	1,13	626	0,40	1,14	506	0,35	1,13	1132	0,38	

Legenda: O - obliba předmětu, P - obtížnost p., V - význam p., Z - známka v p.

Označení stat. významnosti: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Vývoj žákovských postojů k předmětům na druhém stupni ZŠ

Pomocí analýzy rozptylu jsme testovali rozdíly mezi jednotlivými ročníky u jednotlivých předmětů z hlediska sledovaných ukazatelů. U většiny předmětů byly potvrzeny vysoce významné respektive významné rozdíly. Z vývojového hlediska se ukázaly podstatné rozdíly mezi chlapci a dívkami. Stručná rekapitulace rozdílů mezi ročníky. V přehledu uvádíme jen ty ukazatele, u kterých byl potvrzen vysoce významný nebo významný rozdíl ve sledovaných ročnících (šestý, sedmý, osmý a devátý ročník) - stručně u každého zjištěného rozdílu budeme charakterizovat, čím je způsoben. Pro ilustraci uvádíme jen některé předměty.

Český jazyk:

- obliba - u dívek stoupá v 9. roč.
- obtížnost - chlapci ho považují za nejobtížnější v 8. ročníku
- význam - nejvyšší význam mu připisují v 9. ročníku

Anglický jazyk:

- obtížnost - děvčata v 7. a 8. ročníku jej vnímají jako obtížnější než v 6. a 9. ročníku
- prospěch - chlapci se v něm v 8. a 9. ročníku zhoršují

Německý jazyk:

- obliba - chlapci jej mají nejméně oblíbený v 9. ročníku

Matematika:

- obliba - u chlapců v 9. ročníku výrazně klesá její obliba
- obtížnost - chlapci i děvčata ji považují v 8. a 9. ročníku za obtížnější
- význam - u chlapců i dívek od 8. ročníku stoupá
- prospěch - u chlapců se postupně zhoršuje - zvláště v 8. a 9. ročníku, u děvčat v 7. a 8. ročníku zhoršení, v 9. ročníku zlepšení

Fyzika:

- obliba - chlapci i děvčata ji mají nejoblíbenější v 6. ročníku
- obtížnost - chlapci i děvčata ji považují za nejobtížnější v 7. ročníku
- význam - u děvčat význam fyziky postupně klesá
- prospěch - chlapci z ní mají nejhorší prospěch v 8. ročníku, děvčata v ní mají nejlepší prospěch v 6. a 9. ročníku

Zeměpis:

- obliba - u chlapců je nejoblíbenější v 7. ročníku a nejméně oblíbený v 9. ročníku, u děvčat je nejoblíbenější v 7. ročníku
- obtížnost - chlapci i děvčata jej považují za nejobtížnější v 6. ročníku
- význam - děvčata jej považují za nejvýznamnější v 7. ročníku
- prospěch - děvčata z něj mají nejlepší prospěch v 9. ročníku

Dějepis:

- obliba - děvčata jej mají nejoblíbenější v 6. ročníku
- prospěch - děvčata v něm mají nejhorší prospěch v 8. ročníku a nejlepší v 9. ročníku

Chemie:

- obliba - chlapci ji mají nejméně oblíbenou v 9. ročníku
- obtížnost - chlapci ji považují za nejobtížnější v 9. ročníku, děvčata v 8. ročníku
- význam - chlapci ji připisují nejmenší význam v 9. ročníku

Shrnutí

- *K jednotlivým předmětům se váží typické postoje žáků* - Byla potvrzena odlišnost mezi jednotlivými školními předměty (respektive bloky školních předmětů) z hlediska postojů žáků. Předměty se odlišují ve všech sledovaných ukazatelích (obliba, vnímaná obtížnost, význam i prospěch). Předměty vytvářejí typické konstelace sledovaných proměnných.
- *"Podstatná část" žáků se s typickým postojem k předmětu neshoduje.* V rámci postojových tendencí k jednotlivým předmětům nacházíme pestrou škálu žakovských postojů.
- U většiny předmětů (především u Čj., M., Aj., Nj., F. a u výchov) byly prokázány odlišnosti v postojích chlapců a dívek.
- Obliba předmětů. Chlapci mají ve větší oblibě než děvčata: M., F., Tv. Děvčata mají ve větší oblibě než chlapci: Čj., Aj., Nj., Vv. a Hv. V oblibě ostatních předmětů nebyl mezi chlapci a děvčaty prokázán statisticky významný rozdíl.

- Obtížnost předmětů. Chlapci považují Čj., Nj., Ov., Rv., Vv. a Hv. za obtížnější než děvčata (byl potvrzeny vysoce významný respektive významný rozdíl). Naopak děvčata považují M. a F. za obtížnější než chlapci (statisticky významný rozdíl). U ostatních předmětů nebyl prokázán ve vnímání obtížnosti statisticky významný rozdíl.
- Význam předmětů. Chlapci považují za významnější než děvčata tyto předměty: F., Ov., Rv. a Tv. Děvčata považují za významnější než chlapci Čj. a Hv. (Byly potvrzeny vysoce významné statistické rozdíly).
- Prospěch. Děvčata mají výrazně lepší známky než chlapci skoro ve všech předmětech. U Čj., Aj., Nj., Ch., Př., Ov., Rv., Vv. a Hv. jde o statisticky vysoce významný rozdíl ve prospěch lepšího prospěchu u dívek.
- Chlapci si v 9. ročníku zhoršují prospěch skoro ve všech předmětech (výjimku tvoří dějepis a Tv., kde zůstává prospěch na stejné úrovni). Děvčata si v 9. ročníku ve většině předmětů prospěch zlepšují (v matematice zůstává jejich prospěch na stejné úrovni). Výjimku tvoří Nj. - jak u chlapců tak u děvčat dochází v 9. ročníku ke zlepšení a naopak ke zhoršení dochází v 9. ročníku jak u chlapců tak u děvčat v Ov.
- U většiny sledovaných ukazatelů dochází k vývojovým posunům během druhého stupně ZŠ.
- V 9. ročníku výrazně přibývá (prohlubují se) rozdíly mezi chlapci a děvčaty.

Závěr

Oba výzkumné přístupy realizované v oblasti žákovské motivace potvrdily odlišnosti mezi chlapci a děvčaty v motivaci k učení. Zároveň výzkumy otevřely nové otázky pro další hledání: Co je příčinou těchto odlišností? Jak se tyto motivační odlišnosti projevují ve školní práci chlapců a dívek?

Literatura:

Palečková, J., Tomášek, V. *Posun ve znalostech čtrnáctiletých žáků v matematice a přírodních vědách : zpráva o výsledcích mezinárodního výzkumu TIMS*. Ústav pro informace ve vzdělávání. Praha 2001.

Pavelková, I. *Motivace žáků k učení. Perspektivní orientace žáků a časový faktor v žákovské motivaci*. Praha, Pedagogická fakulta UK 2002.

Pavelková, I.; Frencl, M. *Motivace žáků k učení. Pedagogika*, 47, 1997, č. 4, s. 329-345.

Rendl, M.; Škaloudová, A. Proměny "žákovství" v pražských školách. In: *SPFFBU : Studia pedagogika U9*. Brno, MU 2004 s. 18-35.

Štech, S. *Děti na konci základní školy prostřednictvím bilance svého "poznání"*. In PSŠE: Čeští žáci po deseti letech. (v tisku)

PAVELKOVÁ, Isabella. Postoje chlapců a dívek ke školním předmětům.
In HELLER, Daniel; PROCHÁZKOVÁ, Jana; SOBOTKOVÁ, Irena (ed.). *Psychologické dny 2004 : Svět žen a svět mužů : polarita a vzájemné obohacování : sborník příspěvků z konference Psychologické dny, Olomouc 2004*. Olomouc : Universita Palackého v Olomouci, 2005. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica, Psychologica 35 - suppl. Plný text příspěvku o rozsahu 10 s. je dostupný na přiloženém CD-ROM. ISBN 80-244-1059-1.